

Bod R. *Waarom ben ik hier?: Een kleine wereldgeschiedenis van zingeving*; Prometheus, Amsterdam. 2023, 2024
tweede editie. 244 blz.

Beziel
Verband
Vlaanderen

*Een bespreking door Marc Bittremieux,
maart 2024*

De zingevingsparadox

Auteur Rens Bod is hoogleraar *Digital Humanities* in Amsterdam, die onderzoek doet naar patronen en hun onderliggende principes in taal, muziek, kunst en geschiedenis. Rens is geboeid door de vraag of er vandaag een zingevingscrisis is. Dank zij zijn kennis als digitale geesteswetenschapper, had hij de mogelijkheid om 400 miljoen bronnen, in verschillende talen, te raadplegen, ze te rangschikken en er patronen in te herkennen. Zo verkreeg hij patronen in de manieren waarop mensen kiezen wat ze met hun leven doen om er doel en betekenis aan te geven. Dit op het eerste zicht onbegonnen werk bracht hij tot een goed einde, waarbij hij vaststelde dat er tal van zingevingsvormen zijn: strevingen gericht op familie, werk, sociale relaties, gezondheid, spiritualiteit, ervaren van transcendentie ...

Toch eerst een verduidelijking. Wat is in dit boek nu met betrekking tot zingeving het onderzoeksobject? De auteur stelt immers een merkwaardige zingevingsparadox vast. De vraag 'Wat is zingeving?' kunnen we empirisch onderzoeken, maar de vraag 'Wat is de zin van het leven?' niet. En toch domineert deze laatste vraag al eeuwenlang het denken over zingeving. Velen hebben op de tweede vraag filosofisch, psychologisch, religieus geantwoord. De auteur doet dit niet, maar wil in dit boek dus die eerste vraag onderzoeken: hoe gaven/geven mensen vroeger en nu doel en betekenis aan hun leven? De gevonden zingevingspraktijken duidt hij aan als *zingevingsvormen*. In dit boek rubriceert en evalueert hij de zingevingspraktijken wereldwijd.

Opzet van het boek

De auteur heeft zich in deze 'wereldgeschiedenis van zingeving' drie vragen gesteld:

1. Hoe hebben mensen in het heden en het verleden, hier en elders, doel en betekenis gegeven aan hun bestaan?
2. Bestaan er patronen en diepere principes in de zingevingsvormen?
3. Hoe kunnen we een zo goed mogelijke keuze maken uit de vele zingevingsvormen?

Zo komt de auteur tot een enorme lijst van 180 zingevingsvormen. Hij presenteert ze onder 4 hoofdrubrieken, samen 30 subthema's:

1. Streven naar het onvergankelijke (4 subthema's)
2. Iets bijdragen aan de wereld (11 subthema's)
3. Iets bijdragen aan jezelf (11 subthema's)
4. Zingeving in extremis (4 subthema's)

Deze 30 subthema's bespreekt hij telkens bondig. Hij geeft kenmerken aan, aangevuld met

een korte kritisch reflectie, met in de eindnoten verwijzingen naar meer achtergrond. Achteraan in het boek somt hij in een tabel deze 180 zingevingsvormen op als 'een streven naar ...' aangevuld met telkens een kernbegrip, zoals bv. 'loyaliteit', 'ergens bij horen', 'geborgenheid', 'begrijpen van de wereld', 'strijden tegen onrecht' ... Tegelijk labelt hij in het schema deze strevingen met enerzijds '*altruïstisch of egoïstisch*' (of beide) en anderzijds met '*effecten op korte termijn of op lange termijn*' (of beide). In dit overzichtelijke schema geeft hij ook aan waar elke zingevingsvorm in het boek een korte bespreking krijgt.

Beoordeling van deze 180 zingevingsvormen

In een laatste hoofdstuk trekt de auteur conclusies, die ik hier kort weergeef.

- *Doelen op korte en/of lange termijn*

Rens Bod ontwaart met deze labels patronen. 173 hebben mogelijk een effect op lange termijn. Maar dat is niet noodzakelijk want een behoorlijk aantal, nl. 132, kunnen tegelijk ook een effect op korte termijn hebben. Hij voegt er deze bemerking aan toe: "En het is welbekend dat mensen in hun handelen neigen naar de korte termijn, waardoor ze de lange termijn veronachtzamen" (blz. 195). Er zijn slechts een veertigtal zingevingsvormen die tegelijk gelabeld worden op lange termijn en niet op korte termijn.

- *Altruïstische en/of egoïstische doelen*

Eenzelfde fenomeen ziet hij bij de labels 'altruïstisch/egoïstisch': 117 ziet hij als altruïstisch en 125 als egoïstisch. Ook hier krijgen een aantal zingevingsvormen een dubbel label. Merk op dat vormen met 'egoïstische doelen' niet per se slecht zijn. Zelfacceptatie of zelfliefde is vaak de basis van waaruit mensen anderen kunnen helpen (blz. 196).

- *Andere conclusies*

Altruïstische zingeving richt zich altijd op de lange termijn. De 7 zingevingsvormen die enkel puur op korte termijn ingeschat worden, zijn volgens het schema nooit altruïstisch. Maar dit laatste is een conclusie van 7 vormen op 180. De conclusie is dan ook voor de auteur zelf wellicht een 'toevallige' conclusie, die met tegenvoorbeelden afgestreden kan worden.

Ik som nog enkele conclusies van de auteur op. 'Alle zingevingsthema's komen overal ter wereld voor.' 'Zingevingsvormen hoeven niet consistent te zijn.' 'Tot aan het einde van ons leven kunnen we zingevingsdoelen stellen.' 'Primaire basisbehoeften vormen geen zingeving.' 'Er zijn geen unieke zingevingsvormen die op slechts één plek voorkomen – al zijn er wel unieke woorden voor sommige zingevingsvormen, denk maar aan *ubuntu*.' En tenslotte: 'Er is geen centrale zingevingsvorm waaruit alle zingeving volgt – die dus boven alle andere staat, ook al kunnen mensen subjectief bepaalde vormen als meerwaardig opvatten.'

Het betreft hier natuurlijk een persoonlijke inschatting van de auteur, maar ik kan er mij in vinden.

Evaluatie

Met deze 'geschiedenis van zingeving', met een oplistijng van zoveel zingevingsvormen, is de auteur erin geslaagd om een hardnekkige mythe te doorprikken: de misvatting dat religie doorslaggevend is (geweest) voor zingeving. Zoals uit het overzicht aangetoond blijkt, hebben mensen zich in geen enkele historische periode of regio beperkt tot religieuze zingeving alleen.

Ik nodig de lezer uit om zich in te voelen in de historische zoektocht van de auteur. Maak met hem de reflecties. Overzie met hem de strevingen en doelen die je jezelf stelt en waarbij je met hem tot een evaluerende kijk kan komen. Ofwel door selectief te grasduinen in het boek, ofwel door de 30 subthema's de revue te laten passeren. Kritisch lezend, maar ook bedachtzaam stilstaan. Af en toe wel eens de wenkbrauwen fronsend. De zingevingsparadox blijft weliswaar een paradox, maar misschien kan een of andere zingevingspraktijk inspirerend zijn ... en wie weet resulteren in (persoonlijke) zinrijkdom.

